

Becsületbírósi ügyek a BM Határőrségnél 1960-ban

Court of honour cases at the Border Guard of the Ministry of the Interior in 1960

Fórizs Sándor

Prof. Dr., egyetemi tanár, rendőr dandártábornok
Nemzeti Közszerkesztési Egyetem
drforizsdandor@invitel.hu

Magyar
Nemzeti
Közszolgálati
Egyetem

Absztrakt

Cél: A publikáció egy sajátos fegyelmező eszköz, a tisztí becsületbírósi tárgyalás 1960. évi határőrségi működését mutatja be, és ezen keresztül az olvasó számára feldolgozza az akkori fegyelmi viszonyok egy részterületét, az alkalmazott eljárásokat és előírásokat.

Módszertan: Eredeti, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában fennmaradt határőrségi dokumentumok, ezekhez kapcsolódó belügyminiszteri szabályozás és korabeli magyar néphadseregi szabályzatok segítségével a felsőszintű elvárások és lezajlott becsületbírósi tárgyalások elemzése.

Megállapítások: A tisztí állomány fegyelmi helyzete jelentős mértékben megerősítésre szorult. Ennek volt egyik lehetséges eszköze a becsületbírósi tárgyalás, amelyhez bizonyos helyzetekben a határőrség vezetése nagy reményeket fűzött.

Érték: Az érdeklődő számára a sajátos jellegű fegyelmező eljárás lefolytatására vonatkozó előírások, a lebonyolítás rendje, a konkrét történések bemutatása betekintést nyújt az akkori viszonyokba.

Kulcsszavak: becsületbírósi, tárgyalás, tisztí állomány, társadalmi vádló

Abstract

Aim: The publication describes the operation of a specific disciplinary instrument, the officer's court of honour trial in the Border Guard in 1960, and through

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 06. 12. Átdolgozás: 2024. 07. 08.
Elfogadás: 2024. 07. 18.

this it provides the reader with a subset of the disciplinary relations of the time, the procedures and regulations applied.

Methodology: Analysis of the top-level expectations and honour court trials with the help of original border guard documents preserved in the National Archives of the Hungarian National Archives, related Ministry of the Interior regulations and contemporary Hungarian People's Army regulations.

Findings: The disciplinary situation of officers needed to be significantly strengthened. One possible means of this was the honour court trial, which in certain situations was highly anticipated by the Border Guard leadership.

Value: The rules governing the conduct of disciplinary proceedings of a specific nature, the way in which they were conducted, and the description of specific events will provide an insight into the conditions prevailing at the time for the interested reader.

Keywords: court of honour, trial, commissioned officers' staff, social accuser

Bevezetés

A Belügyi Szemle 2021. évi 3. száma két szerző tollából mutat be egy igen érdekes, informatív publikációt becsületbírószági témakörből (Lippai & Kardos, 2021). Az írásban szereplő absztrakt összefoglalása szerint „A tanulmány bemutatja a rendvédelmi szerveknél 2016-tól bevezetett Becsületbírószág feladatkörét, rendszerét, valamint a szerzők – személyes szakmai tapasztalataik alapján – értékeli a jogintézmény első időszakának működését.” (Lippai & Kardos, 2021). Az 1970-es években magam is mint határőr tiszt hasonló becsületbírószági tárgyalás kirendelt résztvevője voltam mint néző, máig ható vegyes észrevételekkel. A megjelent tanulmány témájához kívánok kapcsolódni az általam vizsgált régi dokumentumok feldolgozásával. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzi a határőrség országos parancsnoksága fennmaradt okmányait.¹ Ezek közül az 1960. év 11. számú dobozában több irat is ilyen témával foglalkozik. Az év a kérdéskört érintően azért jelentős, mert tavasszal újjáavasztották a becsületbírószágok tagjait, működésükre vonatkozóan szabályozást adtak ki, és néhány határőr kerület esetében (regionális szervek) fennmaradtak a működés éves értékelésére vonatkozó összesítő jelentések, illetve egyes problémás esetekhez kapcsolódó levelezések. Mindezeket keresztül betekintést nyerhetünk a korabeli fegyelmi viszonyok egy sajátos részterületébe.

1 Levéltári jelzetük MNL OL HOP XIX-B-10.

Mi is az a becsületbíróság?

A fogalom magyarázatáért több forráshoz is fordulhatunk: „*becsületbíróság: a katonai szervezetekben választás útján létrehozott testület. Feladat- és hatásköre a hivatásos és továbbszolgáló állomány tagjainak, a szolgálatot teljesítő tartalékos tábornokoknak, tiszteknek, zászlósoknak és tiszthelyetteseknek becsületbeli ügyét kivizsgálni, és ezzel összefüggésben javaslatot tenni az állományilletékes parancsnoknak. A -ok működése az 1873., ill. az 1885. évben kiadott »Szabályzat a m. kir. honvédségnél és csendőrségnél alkalmazható becsületügyi eljárásról« című szabályzattal vette kezdetét. A -ok működése 1991-ben megszűnt.*” Hadtudományi Lexikon A–L. (Szabó, 1995). Az 1991-es megszűnést mutatja, hogy sem a *Hadtudományi lexikon. Új kötet* (Krajnc, 2019), sem pedig a *Rendészettudományi szaklexikon* (Boda, 2019) nem említi a fogalmat. Nyilvánvalóan a lexikon katonai jellege miatt szűkíti le az alkalmazást a katonai szervezetekre, és nem gondol a rendőrségre, ahol akkor ilyen testület nem működött, a határőrséget viszont kettős rendeltetésénél fogva mint a fegyveres erők részét, az előzőekhez sorolta.

Megnézhetünk két „polgári” megközelítést is: „*becsületbíróság főnév (1945 előtt) Olyan alkalmi, választott v. megbízott bíróság, amelynek feladata a vizsgálat és döntés v. ítékezés vkinek (rendszer, amely testület, közösség tagjának) becsületbeli, de nem szorosan jogi ügyében.*” (URL1). Azt már láthattuk az előző lexikon meghatározásából, hogy becsületbíróságok 1945 után is működtek.

Illetve: „*becsületbíróság, főnév, amely testület, közösség becsületét érintő ügy kivizsgálására alakított, a testület becsületének, jó hírének megóvását szolgáló, nem hivatásos bíróból álló bizottság.*” (URL2).

Egyes okmányok használják a „becsületügyi bíróság” fogalmazást is.

A második világháborút követően már az 1949-es évből ránk maradt egy honvédelmi miniszteri szabályzat,² a határőrség ekkor még honvédségi alakulat volt, amely *IV. Fejezet Tiszti becsületügyi bíróság* címszóval, 122–144. pontjaiban foglalkozik ezzel a területtel. Az 1960-as határőrségi anyag ennek jelentős részeit módosítás nélkül tartalmazza.

1951-ben újabb szabályzatot adtak ki.³ A 16. fejezete, 114–144. pontok, *A tiszti becsületbíróságok* címet viseli, és az 1960-as határőrségi anyag több helyen is hivatkozik erre a fejezetre. A feltalálható könyvtári példányban később az egész fejezetet tollal kihúzták és beírták „1960. 8. sz. HH-val hatálytalanítva”.⁴

2 A-32./c. Ideiglenes Szolgálati Szabályzat III. rész (sz. sz. III) Fegyelmi Szabályzat. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „A Honvédelmi Minisztérium 33.000/eln. 1949. sz. körrendeletéhez”, NKE archív kv. H7456/III.

3 Szolgálati szabályzat fegyelmi utasítás. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „1951. évi június hó 1-én” NKE archív kv. H6156/II.

4 Szolgálati szabályzat fegyelmi utasítás. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „1951. évi június hó 1-én” NKE archív kv. H6156/II.

A becsületbíróságok jogkörével kapcsolatban az Elnöki Tanács adott ki határozatot 1959-ben (URL3). A honvédelmi miniszter fűzött hozzá végrehajtási utasítást, és a határozat, valamint az utasítás egységes szerkezetben olvasható. Mivel a szabályozás a „néphadsereg hivatásos állományának szolgálatáról” szól, a belügyminiszternek saját területére szintén intézkednie kellett hivatásos állománya szolgálati helyzetére. Ez a dokumentum az 1959. évi 16. számú miniszteri parancs (URL4). A parancs bevezető sorai: „A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1959. évi 106. számú határozatának 64. §. -a alapján a Határőrség, a BM Karhatalom és a Légoltalom hivatásos személyi állományának szolgálatát az alábbiak szerint szabályozom.”⁵ Mindkét dokumentum lényegében a mai szolgálati törvénynek felel meg, és jogosultságokat tartalmaz a tiszti becsületbíróságokkal kapcsolatban.

A honvédelmi miniszteri parancsok interneten megtalálható listáján két esetben szerepel *Tiszti becsületbíróságok újraválasztása* címszó 1957. 12. 03. és 1959. 01. 06. dátummal (URL5). A becsületbíróságok tagjait két évente választották újra. Feltételezem, az 1959-es honvédségi választás példáját követte az 1960-as határőrségi.

Mindezekből láthatjuk, hogy a katonai szervezeteknél, Magyar Honvédség, majd Magyar Néphadsereg és 1949–1960 között az egymást követően több néven futott határőrség (Honvéd Határőrség, Államvédelmi Hatóság Határőrség, BM Határőrség) megszakitásokkal ugyan (például 1956–1957), de működtek tiszti becsületbíróságok több alkalommal módosított dokumentumok alapján.

Az országos parancsnok 1960. évi intézkedése

1960. január 20-án adta ki a parancsnok intézkedését⁶ a tiszti becsületbíróságok megválasztására. A regionális szintű szervezetek, 1–10. határőr kerületek, a győri önálló zászlóalj, a híradó zászlóalj és maga az országos parancsnokság volt köteles egy-egy bíróságot megválasztani. Az intézkedés szervezési kérdéseket tartalmaz. Főtiszti becsületbíróságot egyet hoztak létre országos hatáskörrel. Március 31-ig kellett befejezni a választásokat, felterjeszteni az eredményt. A választást követő tíz napon belül főtiszti, illetve tiszti parancsban meg kellett jelennie a megválasztottak névsorának.

Az okmány bevezetőjében az eddigi helyzetet értékelik. A becsületbíróság „*jelentősen hozzájárul a tisztek fegyelmi helyzetének megszilárdításához*”,⁷

5 Szolgálati szabályzat fegyelmi utasítás. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „1951. évi június hó 1-én” NKE archív kv. H6156/II.

6 Tárgy: Intézkedés a tiszti becsületbíróságok megválasztására. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz. doboz III/1-2. tárgykör 66. folyószám.

7 Tárgy: Intézkedés a tiszti becsületbíróságok megválasztására. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz. doboz III/1-2. tárgykör 66. folyószám.

hangsúlyozzák. A parancsnokok egy része nem becsüli meg eléggé az általa nyújtott lehetőségeket. Elhanyagolják az éves újraválasztást, nem igénylik kellő mértékben az ilyen jellegű segítséget, általában csak a legsúlyosabb esetekben veszik igénybe, amikor az eljárás már nem képes betölteni a szerepét.

A főtisztí, illetve tisztí becsületbíróóság megválasztásához az állomány 2/3-ának jelenléte szükséges. Az eljárás titkos szavazás útján zajlik, nyílt szavazással öttagú jelölőbizottságot és háromtagú szavazatszedő bizottságot választanak. A hivatalos jelölőlistán kívül minden résztvevő tehet javaslatot, akinek felkerülését a jelölőlistára egyenként meg kell szavazni. Kedvező megoldás a vezető számára, hiszen az első hét fő jelölt személyére ő tehet javaslatot.

A főtisztí és tisztí gyűléseket elnök vezeti le, személyét az országos parancsnokságon a törzsfőnök, a kerületeknél a politikai osztály vezetője jelöli ki. A született eredményt a gyűlésen ki kell hirdetni, hét főt választanak, a sorban legkevesebb szavazatot kapott két fő póttag lesz.

Amennyiben a későbbiekben valaki kikerül a becsületbíróaságból, például más szolgálati helye lesz, az előző módon új tagot szükséges választani. A parancsnok nem lehet a becsületbíróóság tagja. A beosztott tisztí becsületbíróóság tagjai főtiszték és századosok lehetnek, kötelező legalább egy főtiszt tag.

A kerületparancsnokok és az országos parancsnokság osztályvezetői ügyeit főtisztí becsületbíróóság vizsgálja, amelyet esetenként neveznek ki. A kerület törzsfőnök, politikai osztályvezető, zászlóaljparancsnok ügyeit a parancsnokság főtisztí becsületbíróasága tárgyalja, még akkor is, ha beosztott tiszték és nem főtiszték. Ez a szabályozás nyilvánvalóan az érintett személyeknek bizonyos védelmet biztosított.

Az intézkedés mellékleteként kiadták a *Tisztí Becsületbíróóságok Működési Szabályzata* megnevezésű anyagot. Az intézkedés a levéltárban másik nyilvántartási számon is megtalálható, de ahhoz nem kapcsolódik a szabályozási melléklet.⁸

A határőrségi szabályozás

A levéltárban megtalálható a *A határőrségnél megválasztott tisztí becsületügyi bíróságok működési szabályzata, 1960* című anyag bekötött példánya.⁹ A dokumentum lényegét az alábbiakban mutatom be, esetenként az akkori szóhasználatokat és fogalmazásokat felhasználva. Bevezető sorai egyértelművé teszik a bíróság feladatait. „*A Magyar Néphadsereg Szolgálati Szabályzatának Fegyelmi*

8 Tárgy: Intézkedés a tisztí becsületbíróóságok megválasztására. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 67. folyószám.

9 A határőrségnél megválasztott tisztí becsületügyi bíróságok működési szabályzata, 1960. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 70. folyószám.

Utasításában meghatározott tiszti becsületbíróóságok célja a tiszti rendfokozat becsületének és tekintélyének megvédése. „A tiszti becsületbíróóságok feladata és hivatása a parancsnokok segítése.” „A tisztnek az általa is megválasztott becsületbíróóság előtt kell számot adnia cselekedeteiről, azt részletesen és minden takargatás nélkül fel kell fednie és állást kell foglalnia vele kapcsolatban.”¹⁰

A tiszti becsületbíróósági eljárás alá tartozó ügyek. „A Fegyelmi Utasítás 115. pontja szerint annak eldöntése, hogy egy ügy becsületbíróóság elé tartozik-e, annak a parancsnokának a joga, akinek alárendeltségébe van a becsületbíróóság.”¹¹

A becsületbíróóság hatáskörébe a tiszti becsületet és a szocialista erkölcs szabályait sértő cselekmények tartoznak. „Általában milyen esetek: többszöri le-részegezés, sorozatos pontatlanság, durvaság, az olyan kötekedő magatartás, amely a legtöbb esetben a Határőrség és a határmenti dolgozók közötti jogviszonyt és összhangot rontja. Továbbá olyan tettek, amelyek erkölcsi lazaságból adódnak, pl. családi élet elhanyagolása, züllött társasággal való kapcsolattartás, más családi életének feldúlása, vagy pl. eladósodás, kölcsönök kérése alárendeltekől és egyéni haszon hajszolása stb.”¹²

A becsületügyi eljárást a szabályzat több szakaszra osztja:

a) A tényállás kivizsgálása

Mielőtt a parancsnok egy ügyet átad a becsületbíróóságnak, azt egy főtiszttel ki kell vizsgáltatnia, az illetőt ő jelöli ki, az nem lehet a bíróság tagja, az érintettel azonos vagy magasabb rendfokozatú legyen. A kivizsgáló tiszt munkájához mások segítségét igénybe veheti, például ügyészség, politikai szervek, személyügy, pártbizottság stb. A kivizsgálás során a tanukat jegyzőkönyvileg meg kell hallgatnia, keletkező okmányok: vizsgálat alá vont vallomása, tanú jegyzőkönyvek, katonai pályafutás elemzése, dicséreti és fenyítési lap másolata. Optimális esetben 15 nap áll rendelkezésre a vizsgálat lefolytatására. Fontos a titoktartás.

b) Az ügy átadása a becsületbíróóságnak

A kivizsgáló tiszt a keletkezett okmányokat felterjeszti a parancsnoknak, az dönt a további eljárásról, élhet fegyelmi fenyítő jogkörével is az eljárás helyett. Ebben a munkafázisban nagyon alaposan mérlegelni szükséges, milyen hatással lesz az állományra egy esetleges nyilvános tárgyalás. Az előjáró tiszti parancsban rendeli el a becsületbíróósági tárgyalást, a parancs egy példányát és a keletkezett okmányokat átadja a becsületbíróóság elnökének. Az elnök a „terhelttel” szóban

10 A határőrségnél megválasztott tiszti becsületügyi bíróságok működési szabályzata, 1960. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 70. folyószám.

11 A határőrségnél megválasztott tiszti becsületügyi bíróságok működési szabályzata, 1960. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 70. folyószám.

12 A határőrségnél megválasztott tiszti becsületügyi bíróságok működési szabályzata, 1960. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 70. folyószám.

vagy írásban ismerteti a vizsgálat eredményét, annak joga van okmányok, bizonyítékok beszerzésére, újabb tanúk meghallgatásának kérésére. A kérésnek az elnök helyt adhat, vagy határozatot hoz az elutasítására.

c) A tisztii becsületbírószági tárgyalás előkészítése

Mozzanatai: az időpont kitűzése, tisztii állomány részvétele kötelező, csak az azonos vagy magasabb rendfokozatú tisztiek lehetnek jelen, főtiszt esetében csak főtisztii becsületbírószág működhet. Több tiszt esetében először a magasabb rendfokozatút kell meghallgatni, alacsonyabb rendfokozatúakat addig kiküldeni, tanúkat meghallgatni nem szükséges, az írásos vallomásuk a mérvadó. Polgári személyt meghallgatni nem szabad. Társadalmi vádlót jelölnek ki, aki a vádat képviseli. Társadalmi védő vesz részt a tárgyaláson, őt az eljárás alá vont személy kéri fel, és az ő érdekeit képviseli. Az elnök a vádlottat írásban megidézii.

d) A becsületbírószági tárgyalás menete

Ha a vádlott nem jelenik meg és nincs méltánylást érdemlő ok, távollétében le kell folytatni az eljárást. A tárgyalás megnyitása, megkérdezik az érintettet, van-e személyekkel szemben kifogása. A bírószág tagjai is kérhetik felmentésüket a részvétel alól személyi okok miatt. A bírószágnak mindig öt tagból kell állnia, elnapolás vagy felfüggesztés lehetséges. A lefolyás menete: az ügy ismertetése, terhelt meghallgatása, kérdések és válaszok, részt vevők hozzászólásai. Fontos pillanat a társadalmi vádló vádbeszéde és a társadalmi védő védőbeszéde. A döntéshozatalt megelőzően a terhelt lehetőséget kap észrevételei hozzáfűzésére. A tárgyalást ezt követően felfüggesztik, és a bírószág visszavonul döntéshozatalra.

Az akkori időeknek megfelelően a becsületbírószág az előljáráson az ítélettel javaslatot tett, az nem volt kötelező érvényű, a parancsnok attól eltérően is dönthetett.

A legsúlyosabb két lehetséges büntetés a nem tényleges viszonyba helyezés, illetve a lefokozásra vonatkozó javaslat volt. Ez esetenként meghaladta az országos parancsnok hatáskörét is. Ilyen esetben a javaslatot a belügyminiszter helyetteséhez terjesztették fel.

Javaslat lehetett még: felmentés beosztásából, megintés, megfeddés, szigorú megfeddés, soron következő előléptetés elhalasztása, alacsonyabb rendfokozatba vagy beosztásba történő visszavetés, más egységhez áthelyezés, tartalékállományba helyezés és rendfokozattól történő megfosztás. A javaslatról a bírószág határozatot hozott és azt írásba foglalta, minden tagja aláírta. A kihirdetést követően három napon belül lehetett panaszt tenni kizárólag az eljárás formai megsértése miatt. Ha a tárgyalás folyamán esetleg súlyosabb cselekmény

elkövetése derült ki, a bíróság kimondhatta illetéktelenségét. Formai hibák miatt lehetséges volt újbóli tárgyalás megtartása.

e) Teendők a becsületbírósági tárgyalás után

A tárgyalást követően a keletkezett okmányokat felterjesztették a parancsnoknak, aki döntött a további teendőkről, a bíróság javaslatának elfogadásáról, esetleg más megoldásról.

A becsületbíróság által meghozott és lényegében a parancsnok útján kiszabott, kirótt büntetés törlésére is lehetőség nyílt. Legalább hat hónapot követően a beosztott kérhette, a vezető is kezdeményezhette, mindkettő írásban. Ebben az esetben a becsületbíróságot ismételten összehívták, az döntött a törlésről vagy a kérés elutasításáról, az eredményt határozatba foglalták.

Statisztika, egyedi esetek

Az 1960-as év becsületbírósági eseteiről nem lehet átfogó statisztikát készíteni, mert a 13 regionális szervezettől csupán hatnak maradt meg felterjesztett okmánya, összesen 16 darab. Ezek között található éves összesítést, illetve egyes ügyeket. Valamennyi beosztott tiszti szint, 1 hadnagy, 20 főhadnagy, 19 százados szerepel az érintettek között. Főtiszt, például őrnagy esetéről nincs anyag. Nem ismerjük minden esetben a bíróság állásfoglalását. A kerületek hozzáállása a tiszti becsületbíróságok alkalmazásához nem mutat egységes képet. Nyírbátorban¹³ az évben egy eset sem volt. Más kerületek egyszerre hat tárgyalásról is jelentettek. Különösen szigorúnak tűnik az 1. kerület, Csorna módszere.¹⁴ Itt egy év alatt tíz fő tárgyalása zajlott. Két tiszttel szemben pedig egy év alatt kétszer indítottak eljárást. A tíz javaslatból négy irányult a szervezetből történő eltávolításra.

A becsületbíróságok fennmaradt javaslatai:

- feddés egy eset,
- megintés három eset,
- szigorú megfeddés négy eset,
- soron következő előléptetés egy évi elhalasztása öt eset,
- egy rendfokozattal történő visszavetés öt eset,
- alacsonyabb beosztásba helyezés egy eset,

13 Tárgy: Az 1960-ban történt becsület és hadbírósi eljárásokról jelentés. Nyírbátor, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 75. folyószám.

14 Tárgy: Az 1960-as évben hadbírósi, illetve Tiszti Becsületbíróság elé állítottokról jelentés felterjesztése. Csorna, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 80. folyószám.

- tartalékállományba helyezés hat eset,
- fegyelmi úton történő leszerelés két eset,
- még nem történt meg a tárgyalás két eset.

Néhány egyedi okmány betekintést nyújt az eljárások rendjébe, módszereibe.

- A csornai kerület parancsnoka öt fő becsületbíróági tárgyalásáról tett jelentést.¹⁵ Egy századosra vonatkozó javaslattal, „Szigorú megfeddés”, nem ért egyet, kevesli. Felterjesztésében kéri annak beosztásából történő leváltását.
- Különösen érdekes az országos parancsnok levele, amelyet a Kaposvári Katonai Ügyészség vezetőjének címzett.¹⁶ Megküldi egy százados fegyelmi ügyének iratait. Megítélése szerint az elkövetett cselekmények meghaladják a tiszti becsületbíróság jogkörét, ügyési eljárást, kivizsgálást igényelnek, ebben kér állásfoglalást. A problémák „*sorozatós törvénysértések, parancsnoki hatalommal való visszaélés, társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett felelőtlen, hanyag kezelés azzal való visszaélés, korrupt magatartás*”.¹⁷
- Egy határőr főhadnagy a politikai csoportfőnökhöz felterjesztett kérelmében¹⁸ a vele szemben indított becsületbíróági eljáráshoz kéri „társadalmi védő” biztosítását az országos parancsnokságról. A kérelem mellett található válaszában a politikai csoportfőnök elutasítja annak teljesítését. Hivatkozik a szabályozásra, mely szerint az eljárás alá vontnak saját magának kell ilyen személyt felkérnie.
- Felterjesztésében¹⁹ a győri önálló zászlóalj parancsnoka egy főhadnagy korábbi becsületbíróági határozatának törlésére tesz javaslatot.
- A nagykanizsai határőr kerület parancsnoka jelentése²⁰ az országos parancsnoknak. Korábban feljelentést tett a Kaposvári Katonai Ügyészségnél egy főhadnagy ügyében „*a KtBK. 85. §.-ba*²¹ *ütköző szolgálati hatalommal való visszaélés, valamint a KtBK. 79. §.-ba ütköző alárendelt anyagi megrovódításának*” gyanújával. Az ügyészség a vizsgálatot követően az eljárást visszaadta parancsnoki hatáskörbe, ezt követte egy becsületügyi tárgyalás,

15 Tárgy: Tiszti Becsületbíróági anyag felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 64. folyószám.

16 Levél, Katonai Ügyészség Vezetőjének, Kaposvár, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 65. folyószám.

17 Levél, Katonai Ügyészség Vezetőjének, Kaposvár, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 65. folyószám.

18 Kérelem, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 69. folyószám.

19 Tárgy: Becsületügyi Bíróság határozatának felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 63. folyószám.

20 Tárgy: Tiszti Becsületbíróóság döntésének felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 72. folyószám.

21 Katonai büntetőtörvénykönyv.

amelynek javaslata „tartalék állományba helyezés” lett. Az érintett három napon belül panasszal élt a társadalmi vádló elfogultságára hivatkozva. A kerületparancsnok kéri az országos vezetőt a becsületügyi bíróság határozatának elfogadására, mivel az az ő hatáskörét meghaladja.

- Különösen sajnálatos az országos parancsnokság állományából két tiszt bűnügye, illetve becsületbírósági ügye.²² Ellenük már folyt az ügyészégi eljárás amikor a határőrség értesítette az ügyészséget, hogy november 26-án mindkét tiszt ügyében becsületbírósági tárgyalásra került sor, súlyos döntéssel: K. G. „tartalékállományba való helyezés” és L. S. „rendfokozatából egy évre történő visszavetés főhadnaggyá”. Az általuk elkövetett anyagi jellegű problémáról nem szól a tájékoztatás, de azt tartalmazza, hogy K. G. százados korábban szolgálatban aknarobbanástól egyik lábát elveszítette, és ez bizonyára nehéz helyzetbe hozta a döntéskor a bíróság tagjait.
- Arra is van példa az okmányok között, hogy a kerület parancsnoka egy tiszttel szemben indított eljárást írásban visszakér az ügyészségtől parancsnoki hatáskörbe.²³ Mint írja, a becsületbíróság eljárt ebben az esetben és javasolta az érintett „főhadnaggyá való visszavetését 2 évre”. Felterjesztésére még nem született meg a miniszterhelyettesi döntés, kéri az eljárás visszavonását parancsnoki hatáskörbe.

Zárógondolatok

Tiszti becsületbírósági, egyes okmányokban becsületügyi bírósági anyagok a levéltárban csupán elvétve találhatók. Alkalmazásuk a fegyelmi munka részét képezte, egy meglehetősen ritkán alkalmazott lehetőség volt. Lényegesen több adatunk van nyilvános, helyszínen, azaz szolgálati helyen lefolytatott bírósági tárgyalásokról, kimondottan sorkatonák esetében. Mindkét megoldásban fontos szerepet játszik a példa statuálása, az elrettentés, a további hasonló esetek ilyen módon történő megelőzése. Mi volt a lényege a 60-as évek még megtalálható eseteinek? A tiszti becsületbírósági tárgyalásokra a zártkörűség, a más állománykategóriák kizárása, a sajátos szabályok szerinti lefolytatás a jellemző. Két meghatározó személyiség tevékenykedett az eljárás folyamán (természetesen az öttagú bíróságon kívül), a társadalmi vádló és a védő, akiknek esetenként nem irigylésre méltó fontos szerepük lehetett a végső döntés

22 Tárgy: KG hór szds. és LS hór. szds. fegyelmi ügyében intézkedés. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz. doboz III/1-2. tárgykör 74. folyószám.

23 Tárgy: DS szds. lopási ügye. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz. doboz III/1-2. tárgykör 79. folyószám.

formálásában. A társadalmi vádlónak az eljárás sajátosságai miatt a közösség elítélő magatartását szükséges kifejeznie, és meg kell győznie a kirendelt hallgatóságot, valamint a bíróságot az eljárás alá vont személy helytelen, a szervezet rossz színben feltüntető magatartásáról. A hallgatóság alapvetően nem önszántából figyeli az eseményeket, fegyveres szervezet tagjaként írásban kiadott parancs alapján kötelesek megjelenni. Mindenesetre az eljárás második felében minden tisztnek lehetősége volt pró és kontra hozzászólni, véleményét kifejezteni. A társadalmi vádló személyét a becsületbírósági tárgyalás elrendelésére jogosult vezető jelölte ki, és elvárta tőle a felkészült ténykedést, a vezetés által megkívánt elítélő hangulat kialakítását, majd ennek alapján az azt tükröző végső becsületbírósági javaslat megszületését. Javaslatról van szó, amely a vezetőt egy az egyben nem kötelezi, attól enyhébb, illetve súlyosabb döntést is hozhat. Mindenesetre a parancsnok számára az volt a legkedvezőbb, ha a tárgyalás eredménye és az ő elvárása egybeesett. Ilyenkor hivatkozhatott a becsületbírósági támogatottságra. A társadalmi védőt az érintett kérte fel, hogy nyilvánosan segítse az eljárás folyamán. Feladata szintén nem volt irigylésre méltó, amennyiben valóban érzékelhető támogatást kívánt nyújtani és nem csak mint statiszta szerepelt. Egyes esetekben rá kellett mutatnia az alakulat vezetése és a becsületbíróság által elkövetett szakmai, formai, személyi hibákra (amennyiben voltak ilyenek), és ez nem kevés bátorságot, következetességet kívánt, de elvezethetett egy enyhébb fegyelmi javaslatához, vagy formai hiba miatti tárgyalás ismétléséhez.

Mindezek miatt teljesen érthető, hogy a levéltárban található adatok szerint volt olyan határőr kerület, amelynél egész évben nem került sor ilyen eljárásra. Teljesen parancsnok függő lehetett a kérdés, mivel egy másik kerületnél pedig tíz tárgyalás is történt egy lényegesen keményebb vezetési stílus folyamán.

Az eljárás alá vont esemény és személy kiválasztásánál a körülményeknek, a látható negatív jellemzőknek a részt vevő állomány számára igen meggyőzőnek kellett lenniük. A vezető semmiképpen sem kerülhetett abba a helyzetbe, hogy végül a részvét, az elhangzottak a vádolt tiszt felé hajlítsák a közhangulatot. A dokumentumok egy ilyen eredményt nem tükröznek, de néhány esetben a felterjesztések szerint a kerületparancsnok szigorúbb javaslatot várt a bíróságtól, és ez már azt tükrözi, elégedetlen volt a történetekkel.

Összességében azt mondhatjuk, a tiszt becsületbírósági tárgyalásoknak megvolt a helye a fegyelmi eljárások rendszerében, de szükségesnek mutatkozott a nagyon körültekintő, megalapozott eljárás lefolytatása.

Felhasznált irodalom

- A határőrségnél megválasztott tisztii becsületügyi bíróságok működési szabályzata. 1960. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 70. folyószám.
- Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi szaklexikon*. Dialog Campus Kiadó.
- Kérelem. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 69. folyószám.
- Krajnc Z. (Szerk.) (2019). *Hadtudományi lexikon. Új kötet*. Dialog Campus Kiadó.
- Levél, Katonai Ügyészség Vezetőjének, Kaposvár. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 65. folyószám.
- Lippai Zs. & Kardos S. (2021). A becsületbíróság működésének helye és szerepe a fegyelemkezelés rendszerében. *Belügyi Szemle*, 69(3), 469–485. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.3.7>
- Szabó J. (Szerk.) (1995). *Hadtudományi Lexikon A–L*. Magyar Hadtudományi Társaság.
- Tárgy: 1960-as évben bíróság elé állítottokról és a TBB. által tárgyalta személyekről jelentés. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 76. folyószám.
- Tárgy: Az 1960-as évben hadbíróóság, illetve Tiszti Becsületbíróság elé állítottokról jelentés felterjesztése. Csorna, MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 80. folyószám.
- Tárgy: Az 1960-as évben katonai bíróság elé utaltak és a Tiszti becsületügyi bíróság előtt letárgyalta cselekményekről jelentés felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 78. folyószám.
- Tárgy: Az 1960-ban történt becsület és hadbíróósági eljárásokról jelentés. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 75. folyószám.
- Tárgy: Becs. Bir. jav. felt. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 73. folyószám.
- Tárgy: Becsületügyi Bíróság határozatának felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 63. folyószám.
- Tárgy: DS szds. lopási ügye. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 79. folyószám.
- Tárgy: Intézkedés a tisztii becsületbíróságok megválasztására. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 66. folyószám.
- Tárgy: jelentés felterjesztése az ügyészi eljárásokról. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 57. folyószám.
- Tárgy: TBB-döntések felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 71. folyószám.
- Tárgy: Tiszti Becsületbíróság döntésének felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 72. folyószám.
- Tárgy: Tiszti Becsületbírósági anyag felterjesztése. MNL OL HOP XIX-B-10 1960. év 11. sz doboz III/1-2. tárgykör 64. folyószám.

Alkalmazott jogszabályok

A-32./c. Ideiglenes Szolgálati Szabályzat III. rész (sz. sz. III) Fegyelmi Szabályzat. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „A Honvédelmi Minisztérium 33.000/eln. 1949. sz. körrendeletéhez” NKE archív kvt. H7456/III.

Szolgálati szabályzat fegyelmi utasítás. „A Honvédelmi Minisztérium kiadása”, „1951. évi június hó 1-én” NKE archív kvt. H6156/II.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Arcanum. Kézíkönyvtár. A magyar nyelv értelmező szótára.* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/b-1EF8E/becsuletbirosag-1F979/>

URL2: *A magyar nyelv nagyszótára.* <https://nagyszotar.nytud.hu/dictsearch.html?entryid=6043>

URL3: *A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1959. évi 106. sz. határozata és annak végrehajtási utasítása A néphadsereg hivatásos állományának szolgálatáról.* https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/sz_n_HM_ET_1959.pdf

URL4: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 16. sz. parancsa. Budapest 1959 július 3-án.* https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_16_1959.pdf

URL5: *Honvédelmi miniszteri parancsok listája.* https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fmilitaria.hu%2Fadatb%2Fleveltariuj%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2FHFM_parancsok_0.xls&wdOrigin=BROWSELINK

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fórizs S. (2024). Becsületbírósi ügyek a BM Határőrségnél 1960-ban. *Belügyi Szemle*, 72(12), 2317–2330. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i12.pp2317-2330>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Fórizs Sándor, aki a drforizsdandor@invitel.hu e-mail címen érhető el.